

Zvyšování povědomí občanů o významu energetických úspor a o výsledcích činnosti města v této oblasti

Příručka č. 10

Tato příručka je určena jako návod a pomůcka pro potřeby místní správy k využívání energetických služeb pro provádění vlastní obecní energetické politiky.

Obsah:

- *Potřeba zvyšování povědomí občanů o významu energetických úspor*
- *Způsoby a možnosti zvyšování povědomí občanů o významu energetických úspor*
- *Podpůrné programy*
- *Akce "Město příkladem" a propagace činnosti v této oblasti*
- *Zapojení škol, občanských sdružení a městských institucí*

POTŘEBA ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ OBČANŮ O VÝZNAMU ENERGETICKÝCH ÚSPOR

Chování spotřebitele energie je považováno za klíčový faktor pro ovlivňování spotřeby energie. Odhaduje se, že asi 50 % spotřeby energie v budovách je určováno parametry budov a jejich vybavením a zbývajících 50 % pak chováním a aktivitami obyvatel¹.

¹ Možnosti zvýšení energetické účinnosti v České republice. Studie EVA, Závěrečná zpráva, červen 1994

Uživatelské chování je značně formováno energetickým povědomím, které je zakotveno v obyvatelstvu a dále stavem informovanosti o způsobech a možnostech opatření v této oblasti. Zvyšování povědomí a informovanosti by proto mělo být nedílnou součástí komunální politiky s cílem vytvářet povědomí o potřebě energetických úspor, a to jak na straně přiměřeného uživatelského chování, tak i realizací technických opatření.

Pro zvyšování povědomí občanů o významu energetických úspor existuje řada důvodů:

- V souvislosti s růstem cen paliv a energie se náklady na energii stávají stále významnější položkou ve výdajích domácností. Úspory energie proto přinášejí úspory výdajů obyvatelstva na paliva a energii. Snížení výdajů za energii umožňuje rovněž snížení sociálních dávek na bydlení, ale může přinést i snížení nedoplatků za energii u sociálně slabých vrstev obyvatelstva.

- Nižší spotřeba energie znamená nižší emise škodlivin, a to jak na lokální, regionální, tak i na globální úrovni, ale i nižší spotřebu neobnovitelných zdrojů a tím celkově přispívá k udržitelnému rozvoji. Nižší emise škodlivin ze spotřeby energie rovněž přinášejí nižší negativní vliv na životní prostředí a na zdraví lidí a tím opět nižší sociální výdaje i výdaje z městských a obecních rozpočtů na odstraňování škod.
- Nižší spotřeba energie rovněž přispívá k nižší závislosti České republiky na dovozech paliv a energie ze zahraničí, snižuje výdaje na dovoz a zlepšuje tak celkovou obchodní bilanci země.

- Úspora energie v objektech, jejichž financování je napojeno na veřejné a obecní rozpočty vede ke snižování výdajů a tím k možnosti financování dalších opatření z těchto rozpočtů bez nutnosti jejich navýšení.
- Realizace úsporných opatření v podnikatelské oblasti snižuje náklady a tím zvyšuje konkurenceschopnost, případně umožňuje rozšířit výrobu a tím i zaměstnanost.
- Realizace úsporných opatření spojených s investicemi přináší nové pracovní příležitosti v oblasti služeb (stavební, montážní a dodavatelské firmy) a tím vede ke snížení nezaměstnanosti na místní a regionální úrovni.

ZPŮSOBY A MOŽNOSTI ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ OBČANŮ O VÝZNAMU ENERGETICKÝCH ÚSPOR

Existuje celá řada způsobů a možností, jak zvyšovat povědomí občanů o významu energetických úspor, které se liší podle způsobů praktické realizace, podle cílových skupin (např. domácnosti, komunální služby, průmysl, doprava) a podle nákladů na realizaci.

Z hlediska způsobů praktické realizace jsou nejvhodnější tyto způsoby zvyšování povědomí občanů o významu energetických úspor:

- informační kampaň,
- podpůrné programy,
- regulační opatření.

Informační kampaň

Cílem informační kampaně je poskytnout potřebné informace, které zvýší povědomí a usnadní rozhodování v oblasti energetických úspor. I nejlepší informační kampaň však nic nepřinese, pokud není akceptována cílovou skupinou. Proto přípravě kampaně musí být věnována velká pozornost. Informace šířená v rámci kampaně by proto měla být:

- **Specifická** – týkající se konkrétního tématu,
- **Cílená** – oslovovat určitou skupinu uživatelů,

- **Věrohodná** – objektivní forma prezentace informace, za níž nejsou zřejmé partikulární zájmy,
- **Srozumitelná** – podána formou, která je akceptovatelná pro cílovou skupinu.

Povědomí o možnostech úspor energie mezi obyvatelstvem je všeobecně na poměrně nízké úrovni, a proto by mělo být zvyšováno publikováním přínosů úspor energie tak, jak jsou uvedeny výše. Cílené kampaně by pak měly být zaměřeny například na tyto skupiny:

- **Domácnosti** – možnosti úspor energie při vytápění, spotřebě teplé užitkové vody, vaření, nákupu úsporných spotřebičů, zateplování objektů apod.
- **Správa měst a obcí** – možnosti úspor energie při vytápění, spotřebě teplé užitkové vody, nákupu úsporných spotřebičů, zateplování objektů, informování široké veřejnosti.
- **Organizace a instituce financované z obecních rozpočtů** – možnosti úspor energie při vytápění, spotřebě teplé užitkové vody, vaření, nákupu úsporných spotřebičů, zateplování objektů, informování široké veřejnosti.
- **Podnikatelská sféra** – možnosti úspor energie ve vlastních provozech, možnost zapojení do aktivit měst a obcí na úsporu energie v rámci svých podnikatelských aktivit.
- **Řidiči** – hospodárný způsob jízdy, využití systémů záchytných parkovišť (Park and Ride), omezení jízdy a využití městské dopravy apod.

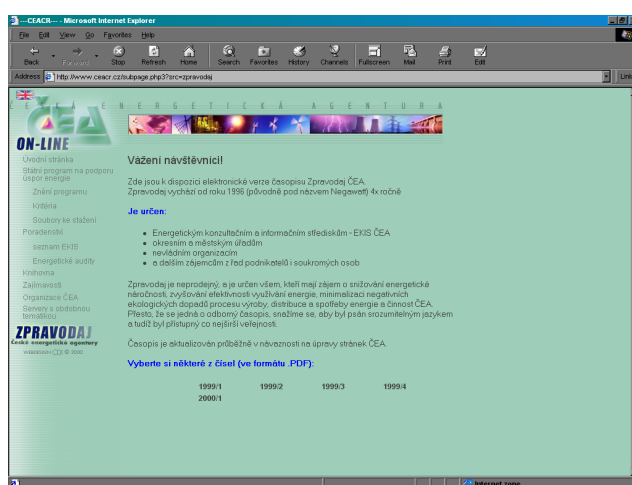
Informační kampaň může mít různou formu, za nejvhodnější je možno považovat:

Informace v médiích

Podle možností místní správy by měla být maximálně využívána dostupná média, a to konkrétně:

- **Periodické tiskoviny** – řada místních správ vydává vlastní periodické tiskoviny informující občany o životě v daném městě či obci. Zařazení informací o tom jak šetřit energii by mělo být nedílnou součástí těchto tiskovin formou serií článků poukazujících na potřebu, možnosti a způsoby úspor energie včetně propagace praktických příkladů řešení, způsobů financování a možností získání podpory ze zdrojů místní správy či z jiných zdrojů (ČEA, SFŽP apod.).

- **Účelové tiskoviny** – vydávání účelových tiskovin je zpravidla velmi nákladné, a proto je vždy třeba jejich vydání zvážit, především s ohledem na efektivnost jejich využití. V době, kdy jsou obyvatelé především velkých měst neustále zahlcováni reklamními prospekty a letáky, se může i dobře myšlená účelová tiskovina zaměřená na podporu úspor energie a vložená do schránky ocitnout bez užitku v koši jako řada jiných tiskovin.
- **Internetové stránky** – Internet je novým elektronickým médiem, které se postupně prosazuje v konkurenci s klasickými médii. Řada měst i obcí má již vlastní internetové stránky, které po-

skytují informace občanům o různých oblastech života a jednou z nich by mohly být možnosti úspor energie. I když využití Internetu je dosud omezeno, jeho úloha poměrně rychle roste.

- **Regionální rozhlasové vysílání** – v řadě regionů existuje regionální rozhlasové vysílání, a to jak veřejnoprávní rozhlas, tak i soukromá rádia. V krátkých, výrazných reklamních šotech je možné vzbudit prvotní zájem o problém. Tento způsob propagace má poměrně široký záběr, ale je poměrně nákladný a může dát pouze primární impuls, nikoliv vyčerpávající informaci. Tu mohou poskytnout ostatní formy kampaně.
- **Regionální deníky** – ve většině regionů vychází buď vlastní deníky nebo regionální přílohy celostátních deníků. V nich je rovněž možno realizovat inzertní kampaň cílenou na různé skupiny obyvatelstva. Obdobně jako u rozhlasového vysílání platí, že jde o poměrně nákladný způsob informování občanů, který může poskytnout pouze prvotní informaci.

- **Plakáty vylepované na veřejných prostranstvích** – řada měst a obcí má vlastní plakátovací plochy, na nichž informuje občany o svých aktivitách. Dobře zpracovaný plakát může být rovněž dobrou prvotní informací vedoucí občany k zamýšlení nad potřebou šetřit energii.

Veřejná setkání s občany

Městské a obecní orgány organizují pravidelná setkání s občany na aktuální témata. Informace o úsporách energie jsou natolik závažné pro občany, že mohou být samostatným tématem pro takovéto setkání, a to především před předpokládaným zvýšením cen energie a nájemného. Případně je vhodné zařadit informaci o úsporách energie na setkáních, která jsou zaměřená i na jiná témata. Pro zlepšení argumentační síly informací je vhodné přizvat odborníky (zástupce státní správy, poradce v oblasti hospodaření s energií, podnikatele). Je to rovněž vhodné fórum pro místní podnikatele a živnostníky (stavební, topenářské, dodavatelské a jiné firmy), kteří rovněž mohou uskutečnit prezentaci svých vlastních výrobků a služeb.

Návštěva v obecních bytech

Města a obce jsou stále majiteli cca 1/3 bytového fondu v České republice. Součástí péče o tento bytový fond by měla být pravidelná návštěva bytů v obecních domech (alespoň jedenkrát ročně) za účelem zjištění stavu bytového fondu. V rámci těchto návštěv je možno občany informovat o konkrétních možnostech úspor energie a zajistit i distribuci účelových tiskovin.

Prezentace energeticky úsporných projektů, postupů a technologií

Městské a místní úřady mohou podle svých možností poskytnout své prostory pro stálou nebo dočasnou prezentaci energeticky úsporných projek-

tů, postupů a zařízení se zaměřením na prezentaci praktických příkladů realizovaných projektů a prezentaci místních podnikatelů a živnostníků. Vedle představení energeticky úsporných domů, opatření a zařízení je vhodné prezentovat i nejrozumnější možnosti praktického využití obnovitelných zdrojů energie.

Zřízení informační kanceláře

Ve velkých městech a v sídlech krajů je možno zřídit samostatnou informační kancelář zaměřenou na poskytování informací o možnosti realizace energeticky úsporných projektů, postupů a technologií. Informace by v této kanceláři měli poskytovat místní odborníci, např. v rámci sítě Energetických konsultačních a informačních středisek České energetické agentury (EKIS ČEA), podnikatelé a živnostníci. V menších městech a v obcích je však dostačující poskytovat tyto informace v rámci existujících informačních kanceláří městských a obecních úřadů nebo v rámci úředních hodin. Minimální úroveň informace, která by měla být k dispozici, jsou informační tiskoviny a seznam poradců (EKIS ČEA apod.).

Školení v oblasti hospodaření s energií

Městské a místní správní orgány by měly umožňovat, aby se její pracovníci odpovědní za oblast infrastruktury, dopravy, správy obecního majetku, kteří se setkávají přímo nebo zprostředkovaně přes správu budov s problematikou spotřeby energie zúčastňovali školení v oblasti hospodaření s energií. Takováto školení by měla být organizována pro zaměstnance v organizacích napojených na financování z obecních rozpočtů (např. dopravní podniky, školy, zdravotnická zařízení, ústavy sociální péče) tak, aby pracovníci těchto organizací, kteří ovlivňují spotřebu energie (dispečeri, správci budov, školníci, topiči apod.) získávali potřebné informace pro zlepšení hospodaření s energií a snižování výdajů z obecních rozpočtů na paliva a energii.

PODPŮRNÉ PROGRAMY

Jakmile se podaří zvýšit povědomí o potřebě úspor energie, je vhodné připravit, podle možností dané místní správy, podpůrné programy, které podpoří konkrétní změnu chování nebo realizaci konkrétních technických opatření. S ohledem na to, že rozpočty místní správy často neumožňují realizovat rozsáhlé podpůrné programy, měly by být tyto aktivity zpravidla zaměřeny na některé z těchto oblastí:

Podpora realizace energeticky úsporných projektů u obyvatelstva

Cílená konkrétní podpora by se měla zaměřit především na sociálně slabé domácnosti, které dostávají podporu na bydlení a dále na domácnosti v obecních bytech. V souvislosti s připravovanou revitalizací panelových domů by města a obce měly dbát na to, aby v rámci této revitalizace byla rovněž realizována základní ekonomicky návratná energeticky úsporná opatření v těchto domech. Problémem je však to, že energeticky úsporná opatření realizovaná majitelem domu nemohou být dosud promítnuta do výše nájmu a tím jsou přínosy dosud na straně nájemníků a náklady na straně majitelů. To by mělo být odstraněno novým způsobem výpočtu nájemného, které by mělo zahrnovat i kvalitu tepelně-technických parametrů nájemních domů.

Podpora realizace záměny vytápění u obyvatelstva

Záměna vytápění s přechodem od vytápění tuhými palivy na plynná paliva, případně na obnovitelné zdroje energie přináší zpravidla nejen snížení negativních vlivů na životní prostředí, ale i úsporu energie. Například přechod z kotle na uhlí na ply-

nový kotel může běžně přinést úsporu kolem 20 % v důsledku vyšší energetické účinnosti plynových kotlů.

Podpora výstavby energeticky úsporných nájemních domů

Obce mohou významně přispět k úsporám energie u obyvatelstva výstavbou energeticky úsporných nájemních domů. Realizované projekty v zahraničí i připravovaný projekt v Sušici ukazují, že energeticky úsporné nájemní domy mohou před-

stavovat i ekonomicky přijatelnou formu nájemního bydlení. Úspory energie na vytápění v těchto domech představují až 30 % ve srovnání s běžnými domy, a to bez snížení komfortu bydlení a vyšších investičních nákladů.

Podpora realizace energeticky úsporných projektů v komunálním sektoru

Spotřeba energie představuje významnou položku v provozních nákladech budov v obecním vlastnictví i v organizacích napojených na obecní rozpočty (budovy městských a místních úřadů, školy, zdravotnická zařízení apod.). Proto by měly být zpracovány programy na podporu realizace úsporných opatření včetně možností financování těchto programů.

Podpora rozvoje veřejné dopravy

Veřejná doprava přináší jednoznačně úsporu energie a tím i zlepšení životního prostředí v sídlních celcích. Přesto v posledních několika letech je možno sledovat trend odklonu obyvatelstva od veřejné dopravy k individuální dopravě. Tento trend se velmi negativně projevuje na znečišťování ovzduší. Změna tohoto trendu je možná podporou veřejné dopravy, a to jak městské, silniční předměstské a meziměstské, tak i železniční a ve vět-

ších územních celcích i budování integrované dopravy. Podpora veřejné dopravy musí být spojena s masivní informační kampaní.

Podpora alternativních způsobů dopravy

Rostoucí hustota dopravy ve městech a obcích vede k velkému zatížení životního prostředí, ke vzniku kongescí, dopravních nehod, velké spotřebě paliv apod. Jedním z řešení je podpora alternativních způsobů dopravy. Mezi nejvýznamnější patří cyklistika a pěší chůze, u nichž je rychlost dopravy v centrech měst a obcí mnohdy vyšší než u automobilové dopravy při minimálních dopadech na životní prostředí. K jejich většímu rozšíření je třeba

vytvořit podmínky formou budování oddělených pěších a cyklistických stezek, pěších zón, míst pro bezpečné ukládání jízdních kol před úřady, zdravotními středisky, školami, nádražími apod.

Podpora místním podnikatelům

Realizační opatření v oblasti úspory energie je oblast, která patří k podnikatelským aktivitám, jejichž význam v budoucnu dále poroste. Města a

obce by proto měly poskytnout místním podnikatelům v této oblasti podporu. To by vedlo k vytvoření nových pracovních míst, a tím i ke snížení nezaměstnanosti. Forma podpory by mohla zahrnovat např. výhodné podmínky pronájmu nebo prodeje nemovitostí obce, napojení na infrastrukturu apod.

Cílené sledování spotřeby energie

Bez kvalitních informací o velikosti spotřeby energie v energetických i nákladových položkách je obtížné prosadit efektivní hospodaření s energií. Pro zlepšení stavu je třeba zajistit ve všech organizacích napojených na financování z obecních rozpočtů:

- Pravidelné měření a vyhodnocování spotřeby energie (nejlépe jedenkrát měsíčně),
- Stanovení odpovědné osoby za hospodaření s energií,
- Zajistit, pokud je to možné, hmotnou zainteresovanost na hospodaření s energií.

Energetické audity

Energetické audity poskytují základní informace o možnostech úspor energie a o nákladech na jejich realizaci. Proto podpora realizace energetických auditů je jednou z významných oblastí podpory úspor energie. Propagace výsledků auditů pak poskytuje významný zdroj informací vedoucí ke zvyšování povědomí obyvatelstva o možnostech úspor energie.

Regulační opatření

Regulační opatření jsou zpravidla nejméně populární formou zvyšování povědomí obyvatelstva o možnostech úspor energie. Navíc rozsah praktického použití regulačních opatření pro energetické úspory je na úrovni měst a obcí značně omezený. Omezuje se zpravidla na vydávání vyhlášek, které mohou například regulovat spotřebu některých paliv v těch částech měst a obcí, kde jsou nepříznivé rozptylové podmínky u škodlivin vznikajících při spalování paliv, případně regulovat individuální dopravu. Regulační opatření z hlediska využívání zařízení s vyšší energetickou účinností jsou zpravidla vyhlášována na celostátní úrovni (např. připravovaný Zákon o hospodaření energií zavádějící štítkování spotřebičů, energetickou pasportizaci budov, minimální účinnost spotřebičů apod.).

AKCE “MĚSTO PŘÍKLADEM” A PROPAGACE ČINNOSTI V TÉTO OBLASTI

Nejlepší způsob, jak podpořit realizaci úspor energie u obyvatelstva, je vlastní příklad města v této oblasti. Vhodné aktivity v této oblasti jsou:

Realizace energeticky úsporných opatření

Základní energeticky úsporná opatření, která města a obce mohou realizovat, jsou v těchto kategoriích: dodržování předepsaných teplot vytápění u objektů v majetku obce a u organizací napojených na obecní rozpočet, omezení nadměrného větrání v těchto objektech, zlepšení tepelně-technických vlastností budov, zavedení měřicí a regulační techniky v těchto objektech, instalace energeticky efektivního osvětlení v budovách, ale i veřejného osvětlení, přednostní používání veřejné dopravy pracovníky městských a obecních úřadů a zastupiteli, využívání energeticky efektivních vozidel, optimalizace veřejné dopravy se zlepšením návaznosti dopravy a zabráněním souběhu různých druhů dotované veřejné dopravy apod.

Zpracování a realizace regionální/obecní energetické politiky

Úkolem regionální/obecní energetické politiky je uvést do souladu všechny složky energetického rozvoje sledovaného území, respektovat ekologická hlediska, definovat strategii v oblasti úspor energie a koordinovat aktivity v oblasti podpory realizace úsporných projektů a v neposlední řadě specifikovat cíle a nástroje pro zvyšování povědomí obyvatelstva o úsporách energie.

ZAPOJENÍ ŠKOL, OBČANSKÝCH SDRUŽENÍ A MĚSTSKÝCH/OBECNÍCH INSTITUCÍ

Pro zvyšování povědomí občanů o významu energetických úspor by měla být využívána co nejširší základna institucí.

Zapojení škol

Zapojení škol do zvyšování povědomí občanů o významu energetických úspor může mít dvě úrovně:

Zvyšování povědomí učitelů a žáků

Mladá generace nejspíše akceptuje progresivní změny ve způsobu chování. Proto jsou žáci základních škol velmi vhodnou kategorií pro propagaci úspor energie, a to především s poukazem na přínosy ke zlepšování stavu životního prostředí. V této souvislosti je vhodné, aby města a obce propagovaly své aktivity v této oblasti ve školách a prezentovaly výsledky konkrétních projektů na úsporu energie. Vedle prohlídky realizovaných konkrétních úsporných projektů a diskuse k nim je vhodné rovněž realizovat nejrůznější soutěže škol v oblasti povědomí žáků základních škol o úsporách energie o ceny.

Zvyšování povědomí rodičů žáků

Rodiče žáků základních škol jsou významnou skupinou obyvatel měst a obcí. Škola může působit na zvyšování jejich povědomí o možnostech úspor energie jednak propagací vlastních aktivit v oblasti úspor a jednak prostřednictvím žáků, kteří jako součást svých domácích úkolů mohou hlídat spotřebu energie a vést rodiče k úsporám (omezování nadbytečného větrání v období vytápění, nezakrývání topných těles, zhasínání v nepoužívaných místnostech, využívání veřejné dopravy, využívání cyklistiky jako alternativního způsobu dopravy apod.).

Zapojení občanských sdružení

Rada občanských sdružení se zabývá problematikou zlepšování životního prostředí. Je proto vhodné zapojit tato sdružení do propagace výsledků aktivit měst a obcí v oblasti úspor energie a zlepšování životního prostředí, ale také v oblasti recyklace odpadů, neboť i tato činnost přináší zpravidla úsporu energie a ochranu životního prostředí.

Zapojení městských/obecních institucí

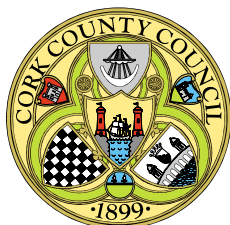
Magistrátní, městské i obecní úřady, ale i další instituce zřízené nebo financované z obecních rozpočtů by měly být zapojeny do aktivní politiky propagace možností úspor energie ve všech oblastech, a působit tak na zvyšování povědomí obyvatelstva. Zároveň by však měly jít příkladem v oblasti hospodaření s energií, ochrany životního prostředí a nakládání s odpady.

Literatura

1. *Dissemination of Results – Good Practice Guides for Energy Auditing within Local Authorities No. 13 – EU SAVE II Programme*
2. *Management of an Energy Audit – Good Practice Guides for Energy Auditing within Local Authorities No. 14 – EU SAVE II Programme*
3. *Ochrana klimatu v českých obcích, Nadace Heinricha Bölla, Praha 1996*
4. *Možnosti zvýšení energetické účinnosti v České republice. Studie EVA, Závěrečná zpráva, červen 1994*
5. *Energy Conservation White Paper. Ministry of Economic Affairs, Netherlands, 1998*
6. *Základní zásady k provádění energetické regionální politiky a pro zpracování územně energetického dokumentu, Poradenská knihovna ČEA, 1997*
7. *Základy tvorby a užití energetické statistiky sídelních útvarů a regionů, Poradenská knihovna ČEA, 1998*

Seznam příruček:

1. Příručky energetického řízení pro místní správu – jejich účel a využití
2. Energie, životní prostředí a udržitelný rozvoj
3. Energetická politika města a její realizace – význam energetického řízení na úrovni města
4. Úloha veřejných představitelů města v energetické politice – ustavení energetické komise města
5. Klíčové oblasti úspor energie
6. Energetické audity
7. Řízení a kontrola provádění auditů
8. Realizace projektů energetických úspor
9. Školení pracovníků městského úřadu
10. Zvyšování povědomí občanů o významu energetických úspor a o výsledcích činnosti města v této oblasti

Tato příručka je součástí souboru 10 příruček připravených v rámci programu SAVE II Evropské Unie a s podporou České energetické agentury. Příručky byly připraveny ve spolupráci zástupců místní správy a soukromých organizací, jmenovitě Cork County Council (Irsko), March Consulting Group (Velká Británie) a March Consulting s.r.o. (ČR) a SRC International CS s.r.o. (ČR).